

HUKUK USULÜ MUHAKEMLERİ KANUNUNDA YAPILMASI GEREKEN TADİLÂT

Ord. Prof. Mustafa Reşit Belgesay

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda yapılması gereken tadilleri ve sebeplerini ve Adalet Bakanlığına sunduğum özel mahiyette bir kanun projesini Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Rasyonel tefsiri, gerekli tadilleri adını verdiğim yeni kitapta yazdım.

Bu makalede, adı geçen kitapta verdiğim izahatı kanunun tertibine göre sıralayıp eksiklerini tamamlıyorum. Adalet Bakanlığı tarafından hukuk usulünde gerekli tadilâtı hazırlamak üzere teşkil edilen komisyon üyelerile temaslarım ve hazırladıkları proje üzerindeki tetkiklerim sonunda birçok noktalarda, hususile yepyeni bir usul kanunu yapılması hususunda kendilerile hemfikir olmadığımıza müteessifim, b. Kitap Ek. III,

Makalede geçen kitap sözü *Hukuk Usulü muhakemeleri, Rasyonel tefsiri gerekli tadilleri* kitabımı ifade eder.

I

VAZİFE MESELESİ

Madde: 1 - 8

1 — Vazife kanunlarının tatbiki yüzünden, hiç bir fayda umulmadığı halde davaların neticeye bağlanması ne derece geciktiğini Kitapta anlatmış ve 1947 yılı kararlarından aldığımız canlı misallerle görüşümüzü isbata çalıştık. Kitap, Ek IV, No. 8.

Mahkemelerin işe göre salâhiyetleri, ya politik bir maksatla, veyahut davanın, nizalı işte ihtisası olduğu farzedilen bir yargıç tarafından hallini sağlamak için tahdit edilir Kitap. Ek V, No. 1.

Halen, Türk yargıçları arasında belirmiş ideal farkı olan zümreler, sınıflar yoktur. Her birinin anlayışı, zihniyeti arasında sadece ferdi ayrılıklar vardır. Meselâ, bir Danıştay üyesi ile bir Yargıtay, hattâ, Askerî Yargıtay üyesi arasında muâyyen meselelerde görüş ayrılığı, aynı daire üyeleri arasındaki görüş ayrılığından fazla değildir. Bir Askerî Yargıtay

bir Adli Yargıtay, bir Danıştay, bir ticaret, bir ahkâmı şahsiye yargıçlığı zihniyeti yoktur. Bu zihniyetin zorla yaratılmasını da temenniye şayan görmüyoruz. Binaenaleyh, Türkiyede eski devirlerde olduğu gibi, muayyen bir davanın muayyen bir zihniyeti olan yargıçlar tarafından bakılması maksadile hususî mahkeme açmasını düşünenler bulunduğunu tahmin etmiyorum.

Fakat, yargıçların, işe göre ihtisasını sağlamak için hususî mahkemeler açılması lüzumundaki kanaat pek umumidir. Vazife meselesinin büyütmemesi noktasında Ankara Hukuk Fakültesi Profesörü Bilgin arkadaşım Sabri Şakir Ansay ile birleştiğimi görmekle bahtiyarım. Profesörün Hukuk Muhakemeleri Usulleri kitap s. 152, Not 45 bakınız.

Makalemizde hiç olmazsa umumî olan bu kanaatleri sarsabilmek için Kitaptaki izahatımıza Ek II, No. 1, Ek IV, No. 8, Ek V, No. 1, bir iki söz ilâvesini faydalı buluyoruz. Mütihassıs yargıç sistemi adaletin memleketin ihtiyacına uygunluğu şüpheli olan an'anevî bir kaide veya usulde ısrar etmesi neticesini doğurabilir. Mütihassıs yargıçların aynı çeşit münasebeti tanzim ede ede elde ettikleri bilgiler zamanla sabit kanaat haline gelir. Uzun zamandanberi hasıl edilmiş bir kanaatin aksine fikir imali ise çok zordur. Bu şartlar içinde bilhassa genç avukatlar yargıçlarla fikir mücadelesine atılmazlar. Onlar yargıçların canını sıkacağından korkarak sadece kozlarını müdafaaya yarayan Yargıtay kararları, emsal kararlar araştırmakla iktifa ederler. Pratik hayatta usul kanunlarının, boşanma sebeplerine, milli korunma işlerine dair kanunların tekâmülünde terakki kaydedilmemesi bu kanunların her gün tatbik edilmesi ile izah edilebilir. Halbuki, nadiren çıkan usul meselelerinde, arasıra çıkan medenî hukuk münasebetlerinde tatbik olunacak kanunlarda, yargıçlar bilginlerin, avukatların izahlarına fazla kıymet vermeleri itibarile tekâmül kaydedilmektedir. Yargıtayın gittikçe tekâmül eden kararları meydandadır. An'anevî kaidelere sadakatle verilecek karar avukatı memnun etse bile çokluk zamanın ihtiyacına uygun olmayacağından asıl davacıyı memnun edemeyecek, halkın adalet servisinden şikâyetlerine yer verecektir. Değişen hayat şartlarına uygunluğu kaybeden bir an'enenin sarsılmadan devamı halkı meşru menfaatlerini korumak için hileli, kaçamaklı yollar aramağa mecbur bırakır. *Mecellenin küllî kaideleri ve yeni hukukun ana prensipleri kitabımız* No. 41, 42, 44.

Adaletin daima yaşar, genç halde kalması için avukat olmadıkları halde onlara mahkeme kapılarını açan ve itiyatların esiri olmıyan, sabit kanaatleri nisbeten mahdut olan Hukuk, İktisat Fakülteleri, Ticaret ve Siyasal Bilgiler Profesörlerinin konsültasyonlarına kıymet vermesi ve arasıra mühim meselelerde onların sözle verecekleri izahatı dinlemeleri zarureti vardır. Ek. II, No. 2.

Esasen Türkiyede mahkemelerin vazifeleri yargıçlara ihtisas sağlamak için tahdit edildiği de şüphelidir.

2 — Hukuk mevzuatımızda, vazifeye dair hükümler mantıkî icaplara göre de tanzim edilmemiştir.

Yürüyüş noktası âmme intizamı her mahkemenin vazifesini sıkı kaidelerle tesbiti gerektirdiği mahkemenin vazife dışı bir meseleye karar vermesi ile bu intizamın şiddetle sarsıldığı sabit kanaattir. Onun içindir ki, vazifesiz bir mahkemedan verilen kararı doğru da olsa, Yargıtay mutlaka bozar, mahkeme vazifesizliğini kendiliğinden nazara alır.

Fakat, vazifesiz bir mahkemenin kararile âmme intizamı bu derece bozuluyorsa, lojik bakımından, Yargıtayın zamanla bağlı olmadan vazifesiz bir mahkemedan verilen kararı ortadan kaldırması, hattâ bu karar tasdik edilmiş olsa bile icra edilmemesi de gerekir. Adalet mahkemesi, meselâ, azledilmiş bir memurun memuriyetine iadesine, veya usulsüz tayin edilmiş bir memurun azline, bir yerde meydan açılmasına, seyrüseferin tanzimine karar verirse âmme intizamı cidden ihlâl edilmiş olduğu için kararın cebren icra edilemeyeceği noktasında herkes ittifak etmektedir.

Bilâkis, bir adalet mahkemesi tabii yetkisi içinde bulunan bir meselede, meselâ, idarî mahiyette olduğu iddia edilen bir fil sebeble devleti tazminata mahkûm etmiş olup karar kesinleşmiş ise bu kararın icrası zarurî olduğu noktasında da herkes, sebebini izah edememekle beraber, ittifak ediyor. Hakikat şudur ki bu halde âmme intizamı bozulmamıştır. Selim hisler sebebini anlatamamakla beraber, bu kararın tatbikini zarurî buluyor.

Sabit kanaatler bir tarafa bırakılarak iyi düşünülürse, vazife oyunları ile işleri yıllarca uzatıp, bazan davacıyı usandırarak hakkından vaz geçmeğe zorlamak, Adalet mahkemesinin idarî, Danıştayın adli bir işe, Asliye hukuk dairesinin ticaret işine bakmasına nazaran kıyas kabul etmeyecek kadar fazla âmme intizamını bozar.

Âmme intizamı yalnız muayyen bir Devlet faaliyetini ifa ile görevli makamın hiçbir suretle bu göreve sokulamayan ve açıkça diğer bir makamın görevinde olan bir işi yapması halinde sarsılır. Adalet mahkemesi gerçekten ve açıkça idarî mahiyet damgasını taşıyan bir karar verirse, veyahut idarî makam kazai mahiyeti açık olan bir karar verirse o vakit âmme vicdanı endişelere düşerek intizam bozulur. Bir idare mahkemesinin de tamamen idarî mahiyette bir karar alması ile intizam bozulur. Danıştay bir memurun haksız azli sebeble devleti tazminata mahkûm edecek yerde, memuriyetini iadeye, usulsüz tayin edilmiş olması sebeble memuru azle, usulsüz istimlâk edilen bir yerin sahibine iadesi yerine üzerinde

istimlâke saik olan inşaatın yapılmasına veya benzeri idarî bir karar verirse âmme intizamı cidden bozulur. Tatbikatta, bakanlar bu çeşit kararlar karşısında, bazan ne yapacaklarını şaşırıyorlar, bazan yeni yeni haksız vaziyetler ihdasına mecbur kalıyorlar. Danıştay daavi dairesi bir mahkeme olduğu için kazaî olmayan bir karar alamaz; alırsa onun kararı da tatbik edilemez. Bakanı sorguya çekmek, politik işlere karışmak Danıştayın değil, B. M. M. nin salâhiyeti içindedir. Danıştay ferdin sade sübjektif bir hakkını muhafaza için Devleti tazminata veyahut haksız alınmış malının iâdesine karar verir.

İdarenin mahkemelere karşı, vazifelerini aşarak ittihaz ettiği bir kararı icra etmemek suretile pasif bir mukavemet göstermesini icra memurlarının Adalet mahkemesinin verdiği tazminat kararı için yalnız Devletin hususî mallarını idare makamlarının müdahalesi olmadan haczedebileceğini kabul, âmme intizamını korumak için yeter.

3 — 9/7/945 tarihli uyuşmazlık mahkemesini kuran kanun vazife oyunlari ile işlerin fazla geciktiğini düşünerek, mahzuru azaltmak için tedbir almıştır. Bu tedbirle vazife oyunlarının mahzurları bir derece azalacağı şüphesizdir. Ek. V, No. 1.

Bu kanun hükmü ile artık vazife gerçek mânasında bir âmme intizamı meselesi olmaktan çıkıp salâhiyet gibi sadece idarenin, veya tarafın hususî menfaatini sağlayan bir mesele olmuştur. Şu halde, bu kanun ile atılan adımı ilerletmek ve salâhiyete dair diğer bütün hükümler vazifeye de şümullendirilerek davacıların zor durumdan kurtarılması zamanı artık gelmiştir.

Devlet ajanı ilk muhakeme oturumunda vazife iddiasında bulunmazsa, artık mesele uyuşmazlık mahkemesinde olmadığı kadar, Yargıtayda dahi bahis konusu olmamalıdır.

Bu prensip kabul edildikten sonra, Adalet mahkemesi ile Danıştay arasındaki vazife meselesini hal için zaman zaman ayrı bir mahkeme teşkiline de lüzum kalmıyacaktır. Ek. V, No. 1 de izah ettiğimiz gibi, bugün Danıştay ferdin hakkı açık olmayan hallerde adaletin icaplarını gözeterek onun menfaatlerini korumak için muhafaza edilmek lâzımdır.

Fert haklarını korumak için Danıştay yerine Adalet mahkemesine başvurmuş ise davaya Danıştayın bakmasında sonuna kadar ısrar mânasızdır. Hattâ, Adalet mahkemesi idarenin taraf olduğu kazaî mahiyeti olan bir işte kendi kendini vazifesiz addetmeğe mezun da olmamalıdır. Ferdi, hakkını Danıştayda veya Adalet mahkemesinde aramakta muhtar bırakmak belki daha doğru olacaktır.

Adalet mahkemesinin bir dairesinin diğereine ait bir işe bakmaktan memnuniyeti ise izah edilemez. Ek. V, No. 1.

Vazife meselelerini basitleştirmek üzere 7 nci maddede tadilat teklif ettik.

4 — *Sulh mahkemelerinin vazifesi*. M. 8.

Sulh mahkemelerinin ilgası ile her kazada bir asliye mahkemesi teşkili lehine bir cereyan vardır. Dünyanın her yerinde yüksek bilgi ve tecrübesi olanların sayısı mahduttur. Kaza işinde henüz tecrübesi tam olmayan genç adayların doğrudan doğruya asliye yargıçlığına tayini mühim ve karışık işlerde istenen iyi bir adaleti sağlamaz. Sayısı zarurî olarak mahdut bilgin ve tecrübeli yargıçları az miktarda teşkil edilecek asliye mahkemelerine saklayalım. Ehemmiyetsiz meselelerde karar almak salâhiyeti bilgi ve tecrübesi daha az olan yargıçlara verilebilir. Basit, veya kıymeti az olan işlerle miktarı mahdut olan asliye yargıçlarını işgal etmemek gerektir. Her kazada, hattâ, önemli nahiye merkezlerinde sulh mahkemeleri teşkil olunabilir. Sulh mahkemelerinin salâhiyetleri biraz genişletilirse bir hayli kaza merkezlerinde asliye yargıçlarını meşgul edecek derecede iş bulunmaz. Küçük merkezlerde, tesadüfen çıkacak önemli bir işte tarafları ihtilâflarını daha çabuk, daha rasyonel bir surette hal için gerekli tecrübe ve malûmat ile mücehhez yargıcı olan civar kaza mahkemesine müracaata mecbur tutmak üzerinde duracak kadar mahzurlu değildir. Belki her nokta düşünülür ve davacılar arasında referandum yapılırsa kolaylık ve ucuzluktan ziyade, garanti arayanların sayısı nisbet kabul etmiyecek kadar çok olduğu görülecektir. Kararlar sadece adalete uymaması sebebiyle bozulmalıdır.

HUK. kanununun 25 lirayı aşmayan davalarda verilen kararların temyizini kabil addetmemesi bu meselelerde kanundan ziyade tarafları yatıştırıcı karar verilmesine imkân temin eder. Paranın bugünkü kıymeti itibarile bu miktarı yükseltmek doğru olur. Fakat, adalete aykırılığı göze çarpan her kararı, miktarı ne olursa olsun, düzeltecek bir merci olmalıdır. Binaenaleyh sulh hâkimlerini muhafaza etmeli, vazifelerini genişleterek çabuk veya mahalli âdetlere göre halli zarurî olan komşuluk münasebetleri gibi basit işlere şümullendirmelidir.

II

SALÂHIYET

Madde: 9 - 27

5 — Son yüz yıla gelinceye kadar, davaya bakmağa davalının ika-

metgâhı mahkemesi salâhiyetli addolunuyordu. Davalının hukuk nizamına tecavüzü istisnâi farzedildiği için, açılacak davanın zahmet ve masraflarına, davacının katlanması tabii görülüyordu. Davalıya müdafaalarını yapabilmek için her çeşit kolaylığın gösterilmesi zarurî bulunduğu sabit fikri yürüyüş noktası idi. İddia konusu olayın isbatı için harekete getirilecek şahitlere kolaylık gösterilmesi ve yargıcın mümkün olduğu kadar az zahmet ve masrafla işi bitirebilmesi lüzumu üzerinde fazla durulmamıştı.

Modern kanunlarda, müdafaanın kutsiyeti namına davalıya davacıdan farklı muamele yapılması esası bir tarafa atılarak, işin en kolay, en az masrafla bitirilebileceği yer mahkemesine salâhiyet verilmesi esasına doğru yürüyüş göze çarpar. Mer'î Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu bu modern prensipi gözetmemiş denilemezse de herhalde, bu prensipin bütün lojik icaplarını da kabul etmiş sayılamaz.

Kanun mahkemenin salâhiyetini objektif esaslara göre tayin ettiği hallerde davacının davalının ikametgâhı mahkemesine müracaat yetkisini mahfuz tutuyor. Meselâ, davacı akdin icra edildiği, veya icra edileceği, veya davalının ikametgâhı mahkemesinden birine müracaat edebilir, haksız fiilden zarar gören fiilin işlendiği yer mahkemesinde dava açabileceği gibi, failin ikametgâhı mahkemesinde de dava açabilir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, modern telâkkilere daha uygun olarak suçun işlendiği yer mahkemesini davayı görmeğe salâhiyetli adetmiştir.

Hukukî mevzuat ve taamüllerimizde, bazan ciddî lüzumu olmadan, davacıya, kolaylığı için bir kaç yargıçtan birine müracaat yetkisi verilerek tarafların eşitliği kaidesi davalı aleyhine ihlâl edilmiş bulunmaktadır. Büyük şehirlerde umumiyetle asliye mahkemesinin bir kaç dairesi aynı çeşit işi görmeğe memur edilmektedir. Bu halde davacının bu dairelerden istediğine müracaati münakaşa götürmez bir hak olarak kabul edilmektedir. Eski zamanlarda salâhiyetli hâkim tayin edilirken davacının değil, davalının kolaylığı düşünülüyordu. Davalının kolaylığı prensipi bir derece izah olunabilirse de davacının kolaylığı için salâhiyetin tayinini izah zordur.

Doğrusu, salâhiyetli mahkemeyi tayin ederken taraflar arasında eşitliği esas tutmak, yalnız birinin kolaylığını değil, işi en çabuk görebilecek yer mahkemesini arayıp bulmaktır.

Davacıyı, ceza işinde savcıyı bir kaç yargıçtan dilediğine müracaatta serbest bırakmak suiistimale müsaittir. Davacı, veya savcı içtihadını, kanaatlerini, tabiatlarını bildiği yargıca müracaat edebildiği halde, davalının tercihine itibar edilmemesi açık haksızlıktır. Davacının tercihan bir

yargıca müracaatına çeşitli mâna vererek, sırf bu sebeple onu red için binbir sebep arayan hüsnüniyet sahibi davalılar az değildir. Davacının yargıçlar arasında tercih hakkını kullanması onlardan bazılarında başarmıyacağı kadar fazla iş gelmesi, diğerinin boş kalması neticesini de doğurabilir.

Davacıya yargıçlar arasında seçme salâhiyeti ancak, istisnâî hallerde verilebilir. Davayı taraflardan birinin yalnız başına seçemeyeceği mukadder bir yargıç neticelendirmelidir.

Projede, bu mülâhazalarla, asliye mahkemesinin muhtelif daireleri aynı çeşit işe bakmağa memur edilmeleri halinde o çeşitten muayyen bir davaya hangisinin bakacağını mahkeme genel sekreteri, başkan tarafından verilecek direktife göre tayin etmesi esası kabul edilmiştir. Haksız fiilde, yalnız fiilin işlendiği M. 21. bir mukaveleden çıkan davada, mukavelenin icra edileceği istisnâî bir halde hem mukavelenin icra edileceği hem de akdin yapıldığı yer mahkemesine salâhiyet verilmiştir m. 10. Uzunca bir müddet bir yerde oturanlar hakkında mal davaları, onun çok uzak bir yerde bulunabilen ikametgâhında değil, sakin olduğu yerde görülmesi m. 20 esası kabul olunmuştur.

6 — Salâhiyet itirazı haklarının da suiistimali mümkündür. Kanunlar suiistimal edilen bir itirazı nazara almamalıdır. Bir yer mahkemesinde iddia ve müdafaa her iki taraf ve şahitler için de çok kolay, bilâkis salâhiyeti muayyen mahkemeye müracaat hepsi için zor ise bir tarafın salâhiyet itirazı nazara alınmamalıdır. Meselâ, Ankara komisyonunda mesai arkadaşından biri tarafından verilen misalde olduğu gibi, Ankarada oturan iki kişi arasında gene Ankarada oturan iki kişi önünde tren Eskişehirde durduğu sırada çıkan kavga neticesi doğan dava Ankara mahkemesinde görülmelidir. Davanın Eskişehirde görülmesinde hiç bir taraf veya şahit için kolaylık yoktur. Şu halde, davalının hakkının suiistimali ile ileri sürdüğü salâhiyet iddiası dinlenmez.

7 — Vazife olsun, salâhiyet olsun, daima davacının iddiasına, ve iddiası doğru farzedildiğine göre tayin edilecektir, meğer ki davalının itirazları meydanda, veyahut derhal idare edilebilen dellillerle anlaşılmuş olsun. Yoksa, salâhiyeti hal için davanın esasında yürüyen usuller tatbik edilemez.

8 — *Veraset senetleri.* Mer'î kanuna göre veraset senetleri, müsted'iyi tanıyan kimselerin bulunması hiç de tabii olmayan yer mahkemesinden istenebilir. Tatbikatta, bu usul sahte veraset senetleri alınmasını kolaylaştırır. Ek IV. No. 13. Bu senetler varisleri tanıyanların, bulunduğu müteveffanın ikametgâhı yargıçı tarafından verilmelidir.

9 — Yargıtayın bazı kararlarına göre, usulü dairesinde alınmış bir isbatı veraset senedi asılsızlığı itibarile iptal edilirse üçüncü kişilerin o senede istinatla ihraz ettikleri haklar da iptal olunur. Bugünkü hukuk herkesin gözü önünde kullanılan hakların korunmasını esas tutar. Herkesin aldanabileceği bir vaziyette hiçbir kimseye hususî bir dikkat sarfetmesi emredilemez. İnsanların münasebetleri aşağı yukarı otomatiktir. Gnülük işler fazla düşünülmeden yapılır. Her gün, her saat alışveriş eden, bir nakil vasıtası alan kişi hareketi hukukî nizamına uygun mudur? diye düşünmez, düşünemez, buna imkân yoktur. Şahıslara ancak dikkat nazarını çekecek vaziyetler üzerinde durması emredilebilir. Haksız bir durumun uzamasına sebep olan hak sahibinin kusuru, onun göz yumduğu, bir vaziyete inanarak hareket edenlerin kusurundan daha ağırdır. Devlet otoritesinin resmî damgasını taşıyan isbatı veraset senetlerine güvenerek hak iktisap edenin hakları mahfuz tutulmak kadar tabii bir şey olamaz. Kanunlar görünür vaziyetlere itimat edenlerin bu yüzden bir zarara uğramamaları içindir ki, bir malı emini olanlardan haksız olarak iktisap edenlerin M. K. nu 901, alenen bir mümessil gibi hareket edenlerle muamele yapanların Bk. m. 34-36. haklarını mahfuz tutuyor. Ne için alenen miras haklarını kullanan kişi ile muamele yapanın hakları mahfuz tutulmıyacaktır?

Veraset senetlerinin mevsukiyeti için garanti olarak mahkemelerin salâhiyeti tahdit edilirken, bu senetlere güvenerek hak iktisap edenlerin hakları da açıkça mahfuz tutulmak gerekir. m. 11.

III

YARGICIN REDDİ

Madde: 28 - 37

10 — *Red sebepleri*, memnuiyet sebeplerinden farklı olarak, daima yargıcın bitarafılığına tesir edecek kadar kuvvetli değildir. Red sebepleri çok kerre hal ve durum ve şartların hususiyeti varsa mâna ifade eder. Binaenaleyh, davacı, veya davalıya yargıcın bitarafılığına tesirine ihtimal verdiği bir bahaneyi, davanın talihi aleyhine döndüğünü anlayınca ileri sürmek salâhiyeti verilemez. Mer'î kanunun kabul ettiği bu prensip pek tabiidir. Fakat, taraf bilmediği için, davanın başlangıcında yargıcın bitarafılığına tesiri ihtimal içinde olan bir sebebi ileri sürmemiş ise bu sebebi davanın ilerlemiş bir safhasında da ileri sürebilmesi zarureti meydandadır. Bu yüzden davalar gecikebilir. Taraf farkına varmadığı için ret sebebinin hiç ileri sürmezse haksız bir hükmün kurbanı da olabilir. Bu gerekçe

ile, reddedilmeyen bir yargıcın da tarafa, bildiği farzedilmeyen red sebe-
bini bildirmesi mecburiyeti yüklenmelidir. m. 33.

11 — Bir yargıç kendi kendini reddedebilecek midir? Şüphesiz, bir yargıç, nazik addettiği, bitaraflığını zor zaptedebileceği veya bir tarafın leh ve aleyhinde vereceği kararlar bazı menfaatlerini kaybedeceğini hissetmesi halinde kendi kendini reddedebilmelidir. Yargıçlar, dava konusu işe, taraflara ne kadar yabancı olurlarsa o kadar doğru ve âdil bir hüküm verirler. Fakat, her yargıç kendine arzolunan davaya bakmağa mecbur olduğundan, bazı ihtimalleri, bahaneleri ileri sürerek vazifeden kaçabilmesini kabul etmek de zordur. Binaenaleyh, bir red sebebi ileri süren yargıcın davadan çekilmesinde iki taraf ittifak edemezlerse salâhiyetli yargıcın bu hususa karar vermesi usulünü kabul bize doğru görünür. Yargıç şahsî sebeplerle çekilmeye ısrar ederse vazifeden kaçınmış olmasının mesuliyetine katlanır. Zaten, projede vazifeden kaçınan yargıcın mesuliyeti fazlasıyla tahdit edilmiştir.

12 — Yargıcın reddine salâhiyetli makamı tayin de mühimdir. Bir mek doğru değildir. Bu salâhiyet ancak derece itibarile onun yükseği olan yargıcın reddine karar ittihazı için arkadaşlarından birine salâhiyet ver-
makama verilebilir. m. 34.

Bu esas bir tarafın davasını mevcut iki hâkimden istediğine sevkede-
bilmesi imkânlarını kapar. Yüksek dereceli yargıç red talebini kabul eder-
se davayı görebilecek yargıcı da tayin eder. Bu esas belki işi biraz uzatır, fakat garantiyi çoğaltır.

Suiistimalleri önlemek için, yargıca varit olmadığı besbelli, pek açık olan red sebeplerini nazara almadan davayı neticelendirebilmek hakkını tanımak gerekir.

13 — Davaya müdahale eden savcı, şahsına mahsus menfaatleri ko-
rumak için değil, resmî sıfatı itibarile hareket edeceğinden, bitaraf olmak gerekir. Binaenaleyh, onun da reddi kabul edilmelidir.

IV

DAVAYA EHLİYET

Madde: 38 - 42

14 — Tarafın iddia ve müdafaa ehliyeti haklarını koruyabilmesi için aranır. Bundan ötürü mahkemece resen ehliyet şartının nazara alınabil-
mesi tabiidir. M. 38.

15 — Askerî bir vazifeye çağırılanların mahkeme önünde haklarını

müdafaa edebilmeleri çok kerre imkânsız değilse bile, zordur. Fert vatani ödevlerini huzur içinde yapılmalıdır. Davacının menfaati ile silâh altına çağırılmış davalının menfaati karşılaşırsa bu sonuncununkini tercih zarureti olur. Binaenaleyh, muvakkaten silâh altına alınanların vazifede buldukları zamanda haklarında açılan davanın tâlikini ve fakat talik zamanında hiçbir sürenin yürümemesini kabul azrureti avrdır, M. 42. Bu Konuya dair neşredilmiş kanunların hükümleri maksadı temine yetmemektedir.

16 — Bir tarafın menfaatlerini muhafaza için tayin edilen kayyımın vazifesini ihmali sebebiyle mesuliyeti için Ek. IV, n. 15.

V

BİRLİKTE DAVA (Husumet Ortaklığı)

Madde: 43 - 48

17 — İddia ve müdafaa edilen bir işte alâka bakımından ortak olanların beraberce davacı veya davalı olmaları, nice hallerde dava masraflarını azaltır, yargıçlara vakit kazandırır, birbirine uymaz kararlar verilmesini önler. Fakat, tatbikatta, birden ziyade davacı veya davalı olanların beraber yürüyememeleri, bazan bir oturumda birinin, diğer bir oturumda ötekilerin gelmeemleri yüzünden işler normal olmayan gecikmelere maruz kalıyor. Bu mahzurları önlemek için bazı hükümler kabulünde zaruret vardır, M. 46.

VI

DAVAYA MÜDAHALE

Madde: 49 - 58

18 — Mevzuatımıza göre, yargıç müsted'inin müdahale dileğini kabul etmezse yargılamayı gıyabında yürütür. Taraflar ve üçüncü kişi müdahale dileğinin reddine dair kararın düzeltilmesini esasa hüküm verildikten sonra Yargıtaydan isteyebilirler.

Bu sistem, rasyonel değildir, işleri de çok uzatmaktadır. Bir tarafın müdahalesi çok kerre işi geciktirmez, bilâkis işin aydınlanmasına yarar. Müdahalenin kabulü halinde mahkeme gereğinde müdahale eden ile iltihak ettiği taraf arasındaki rücû meselesini de hallededeğinden, ileride onların aralarında bu konuya dair çıkacak dava da önlenmiş olur. Halbuki, mahkeme yanlışlıkla müdahale dileğini reddeder de müdahilin gıya-

bında tetkikatına devam ederse, üçüncü kişiye rücu hakkı bulunan taraf davanın hal şekliyle fazla ilgisi bulunmaması itibrile ve psikolojik bir sebeple işi lakaydı ile takip eder, gerçek açıklanmadan hüküm verilebilir. Yargıcın bu baptaki hatası sebebiyle hüküm bozulursa iş bir kerre daha yeni baştan görülecek, davanın kat'i neticeye bağlanması uzayacaktır. En iyisi, Alman kanununda olduğu gibi, müdahale dileğini reddeden karara karşı derhal bir müracaat yolu açmak, ve karar kesinleşinceye kadar müsted'inin yürümekte olan davaya müdahalesine müsaade etmektir.

19 — Menfaatleri Devletçe korunmak gereken kasırların ilgili oldukları davaya savcının müdahalesi lüzumu için Ek. IV, N. 16.

VII

DAVAYA VEKÂLET

Madde: 59 - 71

19 — Usulü dairesinde imzası tasdik edilmiş vekâletnamesi olmayan avukatın da muhakemeye kabulü zarureti vardır. Ek. IV, No. 17.

20 — Baro kurulmamış yerlerde iş sahiplerini haklarını iddia veya müdafaa için bir disipline tâbi olmayan dava vekillerinin tavassutuna müracaata mecbur etmek için rasyonel bir sebep yoktur. Ek. IV, No. 18.

21 — Mahkemenin ilmi bir görüşü müdafaa için avukat olmayan bilginler tarafından verilen konsültasyonları tahlil mecburiyeti, bir hukuk prensibini, ekonomik gerekleri müdafaa için avukat olmayan İktisat ve Hukuk Profesörlerini oturuma kabul zarureti vardır. Ek. IV, No. 19

İsviçre Federal mahkeme tarafından Profesörlerin konsültasyonlarına verilen önem için Ek II, kitap s. 12. Mahkemelerin itiyatlarını çokluk bilmiyen veyahut itiyatların zayıf taraflarını gören, tenkid eden, işlerin gereklerini pratikten ziyade, teorik icaplarla müdafaa eden bilgiler yargıçları ikaz eder, onların kanunun ruhuna aykırı, pratik hayatta sonsuz mahzurlar doğuran sabit kanaat peyda etmelerine mâni olur. Bir prensipi müdafaa eden bilginler yargıçların sabit kanaatlerini sarsamasalar bile, onları hiç olmazsa düşünmeğe mecbur ederler. Bu suretle, adalet makamı bir an'änenin esiri olmaktan kurtulur, terakkileri takip eder, canlı ve dinç kalır.

22 — Sulh mahkemelerinde şifahi usule tâbi işlerde herkesin, âdi usul ile görülecek işlerde avukat stajyerlerinin ve hukukun teknik derslerinden imtihan veren dava vekillerinin vekâlet edebilmelerine müsaade edilmelidir Ek. IV, No. 20.

23 — *Vekâletnamenin şekli*. M. 65 Halka kolaylık gösterilmesi lâzımdır. Eh. IV, No. 21.

Bir avukata hususî imza ile vekâlet verilmesini yasak etmek için ciddi bir sebep yoktur. Bir avukatın kısa bir zaman sonra anlaşılabilir bir sahtekârlığı yapması ihtimali pek azdır. Bununla beraber, vekâletname altındaki imzanın gerçekliğinden şüphe uyandıran bazı sebepler varsa, resen yargıca, ve herhalde hasım tarafa imzanın resmen tasdikini istemek salâhiyeti verilmesi doğru görülür.

24 — *Dava vekilinin ikrarı*. M. 62 Yargıtay hususî salâhiyeti bulunmasa bile, dava vekilinin ikrarını muteber ve kat'î addediyor. Avukatın hususî salâhiyet almadan davadan sulh olması, davayı kabul etmesi muteber değil iken, benzeri neticeleri husule getiren ikrarını muteber addetmek lojik değildir. Ek. IV, No. 26.

25 — *Talıklar*. Pratikte, davaların uzamasının başlıca sebeplerinden biri de lüzumsuz taliklerdir. Kitap Ek. VI.

Bir tarafın vekil tutmak istemesi, vekilin vaktinde işi tetkik edememiş bulunması, azil veya istifası davanın taliki için bir sebep olmamalıdır. Tarafın vaktinde vekilini tutmaması, istifa eden veya azlettiği vekili yerine diğer birini tayin etmemesi kendi kusurudur. O, gereğinde, kusurunun neticelerine maruz kalır.

Yalnız, vekilin ölümü, avukatlık yapmadan kat'î veya muvakkat olarak menedilmesi, ehliyetinin zevali, hastalığı, muhakeme günü veya ona takaddüm eden günlerde hâdis olan ve evvelden tahmini mümkün olmayan bir sebeple azli veya istifası tâlik sebebi olabilir. M. 67.

VIII

İSLÂH

Madde: 83 - 90

26 — *İslâh bir tarafa eksik veya hatalı olarak yaptığı bir usul muamelesini düzeltebilmek imkânını verir, bazan yeni bir davayı önler*. Usulün gayesi doğru bir hüküm verilmesini sağlamak olduğuna göre, bir hatanın düzelmesine imkân veren islâhı kaldırmak kabil olamaz.

Davasını tamamen islâh eden davacı onu geri almış, yerine yenisini ikame etmiş sayılmak zarurî olduğundan, o islâh ettiği davayı kaybetmiş gibi muhakeme masraflarını çektiğinden, artık yeni davasında evvelki iddiasile bağlı kalması, bunu değiştirememesi kabul edilemez. İslah-tan bir maksat da iki taraf arasında, vaziyette az çok değişme halinde

yeni bir davaya lüzum olmadan derdest davaya yeni bir istikamet vermektir. Bu suretle, yürümüş olan davada ibraz ve istimal edilmiş bazı delillerin, mükerreren tetkikine hacet kalmaz.

İslâhın yeni iddialara şumullendirilebilmesi neticede hem taraflara, hem de mahkemeye vakit kazandırır.

IX

TEMİNAT

Madde: 96 - 100

26 — Pratikte teminatlar noterden tasdikli bir kefil göstermek suretile verilmektedir. Kefaletin noterden tasdikina lüzum görülmesi yalnız imzaya vüsuk verilmesi için değil, kefilin malî iktidarını da garanti etmek içindir. Hasım taraf kefaletin noterden tasdikine güvenerek verilecek kefilin malî itibarile fazla meşgul olmaması tabii görünür. Zaten, taraf çok kere bu gibi tahkikatı başaraabilecek durumda değildir.

Noter, tasdik ettiği kefilin itibarından mesul olması bize tabii görünür. Noter kefilin yalnız hâl durumu itibarile kefalet ettiği alacağı ödeme aczinden değil, ileride tahmini kabil olan bir sebeple borç ödemediğinden âciz kalmasından da sorumlu olmak gerekir. Buna mukabil noterin tasdik ettiği kefalet münasebetile bir sigorta ücreti alması haklı olur. M. 100.

X

İHTİYATİ TEBİR VE HACİZ

Madde: 101 - 113

27 — Gerçeğin inkişaf edebilmesi için adaletin biraz yavaş yürümesi zarureti vardır. Adaletin zarurî olan yavaşlığı bazan bir tarafın büyük zararlarını mucip olabilir. Davalının bu yavaşlıktan faydalanarak davacının hakkını hiçe düşürebilecek tedbirleri alması ihtimali vardır. Adaletin yavaşlığı üzerine hesap edenlerin cesaretlerini kırmak için icabında tin yavaşlığı üzerine hesap edenlerin cesaretlerini kırmak için de bazan tarafa anı denebilecek bir adalet sağlamalıdır.

Zarurî hallerde davacının hakları ihtiyati denilen, hüküm verilmeye kadar muteber olacak tedbirlerle sağlanır. İhtiyati tedbirle davacının hakkı muvakkaten adli himaye altına alınmıştır.

28 — Tatbıkatta, ihtiyati tedbir veya haciz hakları çok suiistimal edilmektedir.

Alacağı şüpheli olan kimse aldığı ihtiyatî haciz kararı ile durumu nazik olan hasmını kabul etmediği bir alacaktan uzlaşmağa mecbur edebilir. Taraf aleyhine verilmiş olan ihtiyatî haciz kararı neticesi maruz kaldığı zarardan korunmak için bir miktar fedakârlığı, daha sonra lehine hükmolunabilecek hiç kabilinden veya şüpheli tazminattan ehven bulabilir. Kanunlar hakkını gayesi dışında kullananlara cesaret vermeme lidir. Binaenaleyh, ihtiyatî haciz ve tedbir kararları, İsviçrede olduğu gibi, fiili durumlar haklı göstermiş ise alınabilmelidir.

29 — Yargıtayın tevhide içtihat kararına göre, ihtiyatî tedbire herhangi bir yargıç karar verebilir. Pratikte, suiniyet sahibi davacı bu kolaylıktan faydalanarak dileğini herhalde kabul edebilecek bir yargıç arıyor. Birden ziyade yargıç olan yerlerde davacının birbirini müteakip bütün yargıçlara başvurduğu vâkidir.

Davalının haksız bir zarara maruz kalmaması için davacının ancak salâhiyeti belli edilmiş bir yargıca başvurması kabul edilebilir. B. Yukarıda No. 5.

İhtiyatî haciz ve tedbir her yargıçtan değil, buna en çabuk ve en az masrafla karar verebilecek olan yargıçtan istenebilmelidir. M. 104.

XI

TEBLİGAT

Madde: 114 - 148

30 — Posta müvezziinin yapacağı kusurlu tebligattan *devletin* mesuliyeti için Ek IV, No. 22.

31 — Mevzuata göre, tebliğ olunacak tarafın şahsına rastlandığı yerde adli evrak teslim edilebilir. Kendine teslim edilen evrakı hemen dosyasına koyarak işini tanzim edecek durumda olmayan, veyahut bulunduğu yerde durumu itibarile evrakı teslim alamıyacak kişiye hiç olmazsa aynı şehirde işlerini temerküz ettirdiği bir yer varsa evrakın orada teslimini istemek yetkisini vermek zarureti vardır. M. 125. Tebliğ ücreti evrakın ikametgâhta teslim edileceği hesabile tayin edildiğinden, belli bürosu olan şahsı rastlandığı yerde evrakı teslim almağa zorlamak için sebep yoktur.

32 — *Devlet aleyhine tebligat* muhakemat müdürlerine yapılır. Bu tebliğ tarzı bırakılmalıdır. Umumiyetle tarafın açtığı dava maiyet memurları tarafından işlerin kanuna uymaz bir şekilde yapılmış olduğundan şüphe uyandırır. Hiçbir dava dairesinin sorumlu başkanının gözünden kaç-

mamalıdır. Yetkili bakan gereğinde devletin otoritesini korumak için davacının iddiasını kabul ile hakkını is'af edebilir. Davanın kabulü hukuk müşavirinin veya muhakemat müdürünün yetkisini aşar. Bakan dava münasebetile servisin işleyiş tarzı, memurların kusurları hakkında fikir alarak icap eden tedbirleri de alabilir. Bakan veya vali davacının haksızlığına kani ise işi geciktirmeden yetkili daire müdüründen izahat aldıktan sonra dosyayı tam olarak hukuk müşavirine verir. Bu suretle, daire içinde lüzumsuz soruşturmalar, vakit kaybetmeleri de önlenmiş olur.

Böylece, bir davanın müdafaa edilip edilmeyeceği hukuk müşavirlerinin teknik kanaatlerinden ziyade Bakanın selim hisleriyle tayin edlerek, devlet menfaatini üstün tutmak için kanunlarının zorlaması usulünden vazgeçilir. Adaletin ve işin cereçine uygun kararların hemen alınması devletin kredisini de yükseltebilir. İşlerin daha uygun fiatlarla ihalesine imkân verir, dürüst müteahhitleri çoğaltır. Devlet avukatlarının miktarlarını da azaltarak bütçede tasarruf temin eder.

Kısaca, devlet aleyhine tebligat, doğrudan doğruya Bakana vilâyet aleyhine tebligat valiye, belediye aleyhine tebligat belediye reisine yapılmalıdır.

33 — Kanunun *ilânen tebligata* dair hükümleri çok haksızlıklara yer vermektedir. (M. 142).

Davalının ilân yoluyla tebliğden haber alması istisnaî olduğu için, ancak herhangi bir tahkikat ile ikametgâhını bulmak imkânı olmayanlar hakkında ilânen tebliğe karar verilebileceği kanunda açıklanmalıdır.

Mer'î kanun ilânen tebliğden ilgilinin haber almasını sağlayabilecek iptidai bazı tedbirleri ihmal etmiştir. Kanuna göre, herhangi bir gazetede bir defa tebliği istenen muamelenin neşri tebliğ yerine geçer. Tebliğ neşrin ertesi günü yapılmış sayılır. Herkesin her gazeteyi çıktığı yerde günü gününe okuduğu farzedilse bile, ikametgâhını terkederek uzağa giden bir kimsenin aynı gün her gazeteyi okuduğunu farza imkân yoktur. Farazâ ihtimallere göre hükümler koyan bir kanun halkın haklı şikâyetlerini öyleyemez.

Binaenaleyh, Almanyada ve Nöşatelde olduğu gibi, ilânın, her iş adamından takip etmesini veya ettirmesini isteyebileceğimiz Resmî Gazete ile ve fasılalarla mükerreren yapılması mecburî addedilmek ve tebliği son neşir tarihinde yapılmış addetmek zarureti vardır.

Ancak, aleyhine açılan dava usulü dairesinde kendine tebliğ edilen taraf hakkında davayı yürütmek için dava sırasında yapılacak tebliğlerin gazete ile neşrine mahal olmayıp, divanhaneye asılmak suretile yapılması ve müddetlere fazla zam yapılmaması doğru olur. Çünkü, davası olan

kişinin değiştirdiği adresini hasmına veya mahkemeye bildirmemesi kendi kusuru olup bundan faydalanamaz.

XII

DİSİPLİN TEDBİRLERİ

Madde: 150

34 — Mahkeme başkanlarının disiplin tedbiri almak yetkilerini suiistimal ettikleri işitilmiştir. Buna mâni olmak için onların bu salâhiyetlerini tahdit ve tanzim etmek zarureti vardır. Kitap Ek. VIII.

XIII

OTURUM ZABITLARI

Madde: 151 - 158

35 — Bugün muhakeme zabıtlarına tarafların ifadelerinin aynen veya yargıç tarafından yapılan hulâsasının daktilo ile geçirilmesi müteakildir, m. 151. Daktilonun sesi dinleyiciler, belki de yargıçlar ve taraflar üzerinde fena tesir ettiğinden başka, ifadelerin sık sık kesilmesini de mucip olmaktadır. Zaptın imlâsı, veya başkan tarafından hulâsa edilmesi oturumları faydasız yere uzatmaktadır. Zapta tarafın sözlerinin yanlış, eksik yazıldığı da vakidir. Binaenaleyh, oturum zabıtlarında tarafların beyanları yazılmamalı, sadece lâyhalarını izah ettikleri ve birde celsede yaptıkları ikrar gibi usul muameleleri yazılmalıdır.

36 — Kanuna göre zabıt kâtipleri, yargıcın nezareti altında (zabtı) tutar. Fakat, vazifeleri sadece bir daktioluluk değildir. Onlar oturumun resmî ve bitaraf şahidi oldukları için şahsiyetleri olmak gerektir. Bu itibarla, Alman kanununda olduğu gibi, onların zatî müşahedelerini yargıcın talimatı ile bağlı olmadan aynen zaptedecekleri kanunda açıklanmalıdır.

XIV

SÜRELER

Madde: 159 - 165

37 — Kanun uzakta oturanların buldukları yerle muamele yapacakları merkez arasındaki mesafeye göre sürelerle zam esasını kabul etmiştir. Posta ile tebligat usulünün kabulü bu hükmün değiştirilmesini zaruri kılar. Posta merkezi olan yerde oturanlara bir usul muamelesini yapması için verilecek süreye zam için sebep yoktur. Tarafın muameleyi ihtiva eden adli evrakı doğrudan doğruya muamelenin yapılacağı mahkeme başkâtibi adresine postaya tevdi etmesi ile süre içinde hareket etmiş sa-

yılmasını kabul etmek yeter. Yalnız oturdukları yerde posta merkezi olmayanlar hakkında posta merkezi ile olan mesafeye göre sürelerle zam kabul olunabilir. Mahkeme huzuruna gelmesi istenen taraf hakkında ise mahkeme gün tayin ederken ikametgâhının uzaklığını, nakil vasıtalarını nazara almak gerekir.

XV

DAVA İKAMESİ

Madde: 178 - 186

38 — Mevzuatımızda, bir tarafın, fiili bir tecavüze maruz kalmamış olan hakkını tesbit için mahkemeye müracaat edip edemeyeceği münakaşa edilmektedir. İnkâr edilmesi halinde olduğu gibi, bir hakkın resmen tesbit ve tevsikinde fayda bulundukça, davacının müracaati kabul olunmalıdır. Bu müracaat haklarda emniyet ve istikrarı sağlar, endişeleri azaltarak kararsızlığı ortadan kaldırır.

Tarafa bir iddiası kabul edilmediği takdirde diğer iddiasına hüküm verilmesi için de mahkemeye müracaat hakkı tanımak zarureti vardır.

Bu müracaat mükerrer bir davayı önler, davacı için kolaylıktır, hiç bir mahzuru yoktur.

Hesap görülmesini isteyen taraf çok kerre hasmının muayyen bir miktara mahkûmiyetini isteyebilecek durumda olmadığından ona Alman kanununda olduğu gibi, hasmının hesap vermesine, ve hesap neticesine göre taayyün edecek meblâğa mahkûmiyetine karar verilmesini dava salâhiyetini de tanımak gerekir.

XVI

İPTİDAİ İTİRAZLAR

Madde: 187 - 193

39 — İptidai itirazlar esasa ait müdafaaların kolayca yapılabilmesini sağlamak için kabul olunmuştur.

Tatbikatta, bir iptidai itirazı neticelendiren kararın esasa dair karardan önce temyiz olunup olunamayacağı çeşitli içtihatlarla yol açmıştır. Meselenin hal tarzı için Kitap Ek. IV, No. 23.

XVII

İDDİA VE MÜDAFAA SEBEPLERİNİN

TEFRİKİ VE GENİŞLETİLMESİ

Madde: 202 - 221

40 — Kanun tahkikat yargıcına davanın çabuk neticelendirilebilmesi

için lâzım ise, taraflardan birinin ileri sürdüğü iddia ve müdafaa sebeplerinden bazılarını diğerlerinden önce karar bağlatmak yetkisini vermiştir. Hususile, bir tazminatın hem esası, hem de miktarı nizalı ise iki noktayı birbirinden ayırt ederek evvelâ tazminatın esasını halletmek doğru olur, meğer ki tazminatın miktarını gayet çabuk tesbit kabil olsun.

Davanın tefrik edilen noktaları hakkında verilen karara karşı kanunî müracaat yollarının ne vakitten başlayacağı için Kitap Ek. IV, No. 23.

41 — Şifahî muhakeme oturumunda taraflar ittifak etmedikçe evvelce birbirine tebliğ ettirdikleri iddia ve müdafaa sebeplerine bir şey ilâve edemezler. Bu usul sürprizleri, tâlikleri önlemesi itibarile muhafaza edilmelidir. Tarafların bütün cevapları evvelden yazı ile tesbit ve hasmına tebliğ edilmiş olmalıdır. Şifahî yargılanmada ifade zaptı hem vakit kaybettirir, hem de diğer taraf için sürpriz olarak tâlik istemesini haklı gösterir.

Fakat bir tarafın hasmının müdafaasını zorlaştırmayan ve oturumun tâlikına hacet olmadan cevap verebilmesi tabii görünen sebepleri ileri sürebilmesi kabul olunabilir. M. 202.

XVIII

TAHKİKAT - TARAFLARIN SORGUSU

Madde: 230 - 274

42 — Hukuk işlerinde her tarafın delilini bizzat tedarik etmesi kaidedir. Zaruret olmadıkça Devlet otoritesi ferdin hususî haklarının doğuşunda olduğu kadar isbatında da bitaraf kalmalıdır. Şu var ki taraf bir hakkı isbat edecek delilin varlığı hakkında kanaat verir, fakat elinde olmayan sebeplerle onu mahkemeye getirmekten âciz durumda bulunursa yargıcın müdahalesini isteyebilmelidir. Binaenaleyh, yargıçtan resmî bir dairede mevcut vesikanın celbine karar istenebilmek için yargıcın evvelâ o dairede böyle bir vesikanın bulunduğuna ve sonra bu vesikayı bizzat tarafın getiremeyeceğine kanaat etmesi lâzımdır. Bu esas davaların lüzumsuz tâliklerini önler. M. 249.

43 — Tarafların olsun, şahitlerin olsun sorgusunu kaide olarak avukatlarına bırakmak elzemdır. M. 266, Kitap Ek. IV, No. 26.

44 — Yargıcın delilleri tahdit salâhiyetini kabulü zarurî kılan sebepler Kitap Ek. IV, No. 27 ve bilhassa Ek. XIII.

45 — Şahitlerin ve tarafın istinabe ile sorguya çekilmelerindeki su-iistimal için Kitap Ek. IV, No. 28.